

РУССУ Поліна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник –
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Тетяна РЕШЕТУХА

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРУ РЕЦЕНЗІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРЕСОВОМУ ДИСКУРСІ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ (2022–2026)

У системі журналістських жанрів рецензія традиційно посідає одне з ключових місць як вагомий інструмент аналітики та критики. Жанр рецензії являє собою критичний відгук на художній, науковий або публіцистичний твір, метою якого є оцінка його якості, актуальності та суспільної значущості. Дослідженням природи, функцій та особливостей цього жанру ґрунтовно займалися такі відомі теоретики масових комунікацій як І. Михайлин, В. Здоровега, В. Шевченко, а також сучасні медіадослідники, що вивчають трансформацію критики в умовах цифровізації [1; 2; 5; 6; 10; 11; 14].

Кінорецензія виступає специфічним тематичним різновидом жанру, що органічно інтегрує ознаки журналістики та мистецтвознавства. Як відзначають дослідники О. Титаренко та М. Слюсаренко, вона вимагає від автора не лише літературної вправності, а й глибинного розуміння аудіовізуальної мови: операторської роботи, монтажу, режисерського задуму та акторської гри [10; 11]. Типова структура кінорецензії залишається відносно сталою і базується на класичному композиційному каркасі, до якого входять:

- заголовок, що привертає увагу;
- інформаційний лід (базові дані про творців фільму та контекст);
- аналітична частина (розбір сюжетних ліній без спойлерів, оцінка художніх засобів);
- синтезуючий висновок, який слугує рекомендацією для аудиторії.

Незважаючи на збереження класичної структури, стиль і форма подачі матеріалу зазнають сьогодні відчутних модифікацій. О. Дупак наголошує, що в пресі відбувається процес розмиття меж традиційних аналітичних жанрів [1]. Сучасні трансформації, що їх простежує О. Харитоненко, проявляються у зміщенні фокусу з сухого академічного аналізу на яскраву авторську суб'єктивність [13]. Дослідники мережевої кінорецензії О. Надточій та О. Погрібна вказують, що тексти стають більш інтерактивними, лаконічними та часто тяжіють до есеїстичного викладу [6]. Зростає також міра критичності: як зазначає К. Кузьменко, тональність відгуків нерідко набуває гостродискусійного, іронічного чи сатиричного характеру, пропонуючи читачу високий градус емоційності [4].

Значний вплив на розвиток рецензії в українському пресовому дискурсі здійснили реалії повномасштабної російсько-української війни (2022–2026 рр.). Цей період кардинально змінив тематичні пріоритети журналістів. На перший план вийшли рецензії на документалістику, стрічки про воєнні злочини та проєкти, що сприяють національній самоідентифікації та деколонізації культури. Мистецька критика перебрала на себе потужну соціальну функцію, ставши своєрідним фільтром інформаційної безпеки та інструментом формування суспільної свідомості [8].

Тональність текстів також зазнала радикальних зламів. В умовах війни стиль став безкомпромісним щодо будь-яких проявів ворожих наративів чи російської пропаганди. Замість відстороненого мистецтвознавчого підходу, автори використовують мілітарну лексику, екзистенційні метафори та відверто рефлексують над колективними травмами нації [9]. Оцінка вітчизняного продукту часто відбувається через призму етики та підтримки свого культурного фронту.

Яскравим підтвердженням цих тенденцій є аналіз сучасних публікацій за 2024–2026 роки. Наочним прикладом застосування етичного фільтра є матеріал «Тортурне порно: рецензія на фільм “Конотопська відьма”» [12]. Авторка тексту гостро критикує стрічку не стільки за технічні хиби, скільки за спекуляцію на реальній трагедії українців. У цій рецензії яскраво проявляється безкомпромісність критики та перехід до високоемоційного, дискусійного стилю, де журналіст відверто рефлексує над колективною травмою [12]. Натомість текст «Кохання на чотирьох лапах: рецензія на фільм “Песики”» ілюструє зміну підходів до оцінювання суто розважального вітчизняного контенту [3]. Цей матеріал написаний у значно легшій, суб'єктивно-есеїстичній манері, повністю позбавлений сухого академізму. Авторка фокусується на терапевтичній функції комедії в умовах постійного

стресу, майстерно фіксуючи соціальний запит аудиторії на емоційне розвантаження [3]. Трансформація стилістики простежується і в оцінці західних релізів, що доводить публікація «Повернення короля: рецензія на фільм “Майкл”» [7]. Текст демонструє глибоке зміщення фокусу з холодної експертизи на яскраву авторську суб’єктивність. Рецензент вибудовує інтерактивний діалог із читачем, пропонуючи не просто розбір байопіку, а власну емоційну рефлексію на культурну подію, що резонує з аудиторією [7].

Таким чином, жанр рецензії в сучасному українському медіапросторі успішно адаптується до нових викликів. Зберігаючи перевірену часом архітектоніку, він глибоко трансформується стилістично, переходячи до більш вільного, емоційного та суб’єктивного викладу. В умовах воєнного стану українська кінорецензія вийшла за межі суто естетичної оцінки, перетворившись на важливий елемент інформаційного спротиву та рефлексії над новою реальністю.

Список використаної літератури

1. Дупак О. В. Літературна рецензія в українських друкованих ЗМІ: особливості трансформації жанру. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. 2008. Т. 21 (60), № 1. С. 50–55.
2. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. 3-тє вид. Львів : ПАІС, 2018. 276 с.
3. Коханья на чотирьох лапах: рецензія на фільм «Песики». *Суспільне Культура*. URL : <https://suspihne.media/culture/969775-kohanna-na-cotiroh-lapah-recenzia-na-film-pesiki/>
4. Кузьменко К. О. Тональність та міра критики в критичній статті (на прикладі сучасних українських рецензій). URL : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2294>
5. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 284 с.
6. Надточій О. Л., Погрібна О. О. Мережева кінорецензія як журналістський жанр: особливості викладання в ЗВО. *Обрії друкарства*. 2024. № 1 (15). С. 113–124.
7. Повернення короля: рецензія на фільм «Майкл». *Суспільне Культура*. URL : <https://suspihne.media/culture/1295573-povernenna-korola-recenzia-na-film-majkl/>
8. Роль та перспективи сучасної мистецької критики в українському культурному середовищі й суспільстві. *Сайт Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. URL :

https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2019/krytyka_mystetska.pdf

9. Синьока А. Трансформація медіадискурсу в умовах повномасштабної війни: етичний вимір. *Український інформаційний простір*. 2023. № 2 (12). С. 45–58.

10. Слюсаренко М. Жанрові особливості кінорецензій. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2016. № 23. С. 53–60.

11. Титаренко О. В. Кінорецензія як жанр критики: українська та американська традиції. *Журналістика. Філологія. Медіаосвіта: зб. наук. праць*. Полтава, 2014. С. 241–244.

12. Тортурне порно: рецензія на фільм «Конотопська відьма». *Суспільне Культура*. URL : <https://suspilne.media/culture/792713-torturne-porno-recenzia-na-film-konotopska-vidma/>

13. Харитоненко О. Сучасні трансформації жанру літературної рецензії в масмедійному просторі України. URL : <https://enquirb.edu.ua/server/api/core/bitstreams/296d4aa2-378d-4a3e-910c-0fb47d240f86/content>

14. Шевченко В. Е. Аналітичні жанри сучасної публіцистики: жанрові модифікації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Журналістика*. 2024. Вип. 1. С. 34–41.